

<https://doi.org/10.25143/socr.23.2022.2.111-121>

Covid-19 pandēmijas aktualizētie pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā

Criminal Threats to Administrative Order in Latvia Updated by the COVID-19 Pandemic

Dr. iur. Jānis Baumanis

ORCID: 0000-0001-8650-3677

Rīgas Stradiņa universitāte, Juridiskā fakultāte, Latvija

janis.baumanis@rsu.lv

Abstract

COVID-19 pandemic in Latvia has activated several types of criminal threats. Their range also included criminal threats to the administration existing in Latvia, which have been explored in detail in this article.

The author has highlighted three topical groups of criminal threat in the field of administrative order: 1) threats, expressed as counter-activities against the person, who participates in elimination or termination of illegal commitment driven towards COVID-19 restrictions; 2) threats expressed as violations of the procedure determined for processing of documents in the field of COVID-19 restrictions; 3) threats expressed as violation of special regulations in the field of COVID-19 restrictions.

Having paid attention to each separate group, the author has studied not only the case law, but also amendments to the Criminal Law planned and implemented by the legislator, analysing the positive and negative aspects of the amendments.

The study revealed that the repressive approach of the state, implemented within the framework of control of the restrictions for spread of the COVID-19, lead to the situation, where not only the need was discussed to recognise the offences not yet deemed as criminally punishable, but where the legislator still considered it necessary to supplement the special part of the Criminal Law with new norms, thus expanding the types of expression of criminal offences.

Keywords: administrative order, criminal threat, resistance, compatible certificate, restrictions and duties, repression.

levads

Covid-19 pandēmijas laikā daudzās valstīs, arī Latvijā, tika ieviesti dažādi cilvēktiesību ierobežojumi un iedzīvotājiem noteikti vairāki pienākumi, kas bija orientēti uz infekcijas straujas izplatības apturēšanu. Latvijā, piemēram, bija noteikta komandantstunda (mājsēde), pienākums konkrētās vietās nēsāt sejas aizsargmasku un ievērot distanci, savukārt pēc vakcinācijas uzsākšanas tika izveidoti arī sertifikāti, kurus vajadzēja uzrādīt, apmeklējot noteiktas vietas, kā arī vajadzēja ievērot citus ierobežojumus – tas viss tika aktīvi kontrolēts.

Šīs kontroles apjomu spilgti raksturo 2021. gada 13. janvārī Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisijā sniegtā Iekšlietu ministrijas parlamentārās sekretāres Signes Boles informācija par mājsēdes noteikumu un ierobežojumu ievērošanu. Viņa norādīja, ka no 8. līdz 10. janvārim nakts laikā tika pārbaudītas 12 553 personas, uzsākti 1144 administratīvo pārkāpumu procesi, 2599 personām doti preventīvie norādījumi. Turklāt tika sagatavoti 290 ziņojumi administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanai, pārbaudēs uz ielām tika konstatētas 9604 personas, kam bija apliecinājumi (Latvijas Republikas Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija: 2021. gada 13. janvāra sēdes ieraksts no 28. minūtes 20. sekundes). Tikai vienas nedēļas nogales nakts laikā tiesībaizsardzības iestāžu darbinieki, lai atklātu pārkāpumus, apturēja vairākus tūkstošus cilvēku.

Šādas plašas tiesībaizsardzības iestāžu aktivitātes neizbēgami radīja atsevišķu cilvēku neapmierinātību, kas dažkārt pārauga aktīvās prettiesiskās darbībās, arī apdraudot pārvaldības kārtību. Viņu rīcība izpaudās gan kā pretošanās pieprasījumam ievērot ierobežojumus, gan kā mēģinājumi citādi apiet un neievērot kārtību, kas bija ieviesta *Covid-19* izplatības ierobežošanai. Rezultātā šo nodarījumu apkarošanā bija jāstopas arī ar krimināltiesiskiem jautājumiem, kurus vajadzēja risināt likumdevējam, lemjot par nepieciešamību grozīt Krimināllikuma normas. Jānorāda, ka noziedzīgi nodarījumi, kas apdraud pārvaldības kārtību, ir ietverti Krimināllikuma 22. nodaļā.

Krimināltiesību eksperts Aivars Niedre šos noziedzīgos nodarījumus ir nosacīti iedalījis četrās grupās:

- 1) pretdarbība varas un citām valsts institūcijām;
- 2) oficiālo dokumentu virzībai noteiktās kārtības apdraudējumi;
- 3) apdraudējumi, kas izpaužas speciālu noteikumu pārkāpšanā;
- 4) citi noziedzīgi nodarījumi pret pārvaldības kārtību (Krimināltiesības. Sevišķā daļa, 2009, 659).

Izmantojot gramatisko, sistēmisko, vēsturisko, kā arī teleoloģisko Krimināllikuma normu interpretācijas metodi un Aivara Niedres izveidoto iedalījumu, šajā rakstā tiek analizēti šādi *Covid-19* pandēmijas aktualizētie pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi:

- 1) apdraudējumi, kas izpaužas kā pretdarbība personai, kura piedalās pret *Covid-19* ierobežojumiem vērsta prettiesiska nodarījuma novēršanā vai pārtraukšanā;

*Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā*

- 2) apdraudējumi, kas izpaužas kā dokumentu virzībai noteiktās kārtības *Covid-19* ierobežojumu jomā pārkāpšana;
- 3) apdraudējumi, kas izpaužas kā *Covid-19* ierobežojumu jomā noteikto speciālu noteikumu pārkāpšana.

Pētījuma gaitā tika meklēta atbilde uz jautājumu, vai šie apdraudējumi kļuva par iemeslu dekriminalizācijai? Atbilde uz šo jautājumu ir meklēta, analizējot tiesu praksi, vadošo pētnieku, tostarp Valentijas Liholajas un Andreja Judina, atziņās, kā arī likumu jaunrades ietvaros izstrādātajos dokumentos, piemēram, likumprojektu anotācijās sniegtajos pamatojumos.

1. Pretdarbība personai, kura piedalās pret *Covid-19* ierobežojumiem vērsta prettiesiska nodarījuma novēršanā vai pārtraukšanā

Krimināllikuma 270. panta nosaukumā ir norādīts, ka šī norma ir par pretošanos varas pārstāvim vai citai valsts amatpersonai. Šā panta dispozīcijā ir paredzēta atbildība par pretošanos ne tikai varas pārstāvim, bet jebkurai personai, ja tā piedalās noziedzīga vai cita prettiesiska nodarījuma novēršanā vai pārtraukšanā, vai “par šo personu piespiešanu izpildīt acīmredzami prettiesiskas darbības”. Attiecīgi, ja persona piedalās pret *Covid-19* ierobežojumiem vērsta jebkura prettiesiska nodarījuma, arī administratīvā pārkāpuma, novēršanā vai pārtraukšanā, tad pretdarbība šai personai var tikt kvalificēta kā Krimināllikuma 270. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums. Turklāt jāņem vērā, ka Krimināllikuma 270. pantā kriminalizēta ir tikai pretošanās, kas izdarīta, lietojot vardarbību vai piedraudot ar vardarbību (Krimināllikums, 1998, 270. pants).

Piemēri par pretošanos *Covid-19* dēļ noteiktajiem ierobežojumiem ir atrodami tiesu praksē. Zemgales rajona tiesas 2022. gada 16. marta spriedumā lietā Nr. 11390029821 noziedzīga nodarījuma aprakstā ir norādīts, ka Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Kārtības policijas biroja Patruļpolicijas nodaļas Satiksmes uzraudzības rotas jaunākie inspektori pēc izsaukuma ieradās veikalā un piegāja pie personas, kura atradās veikala telpās alkohola ietekmē un bez sejas aizsargmaskas, un šī persona vardarbīgi pretojās (lietā ir šīs personas vardarbīgas pretošanās apraksts) (Zemgales rajona tiesas 2022. gada 16. marta spriedums lietā Nr. 11390029821).

Arī komandantstundas neievērošana dažkārt noveda pie vardarbīgas pretošanās. Zemgales rajona tiesas 2021. gada 19. aprīļa spriedumā lietā Nr. 11200003621, piemēram, ir nodarījuma (vardarbīgās pretošanās) apraksts, kurā izklāstīta arī pretošanās priekšvēsture: “2021. gada 5. februārī ap plkst. 22.45 Dobeles novada [vietas nosaukums] Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Dobeles iecirkņa Kārtības policijas nodaļas inspektors, valsts amatpersona, kurš saskaņā ar likuma “Par policiju” 22. pantu uzskatāms par valsts varas pārstāvi, būdams ģērbies policijas formas tērpā, pildīja tam uzliktos pienākumus, veicot patruļēšanu sakarā ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 655 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu” par to, ka iedzīvotājiem laika posmā no plkst. 22.00 līdz 05.00

Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā

ir aizliegta pārvietošanās un ir pienākums uzturēties savā dzīves vietā. Patrulēšanas laikā inspektors, valsts amatpersona, konstatēja, ka apdzīvotā vietā [vietas nosaukums] pārvietojas pers. A., tādējādi izdarot likumpārkāpumu” (Zemgales rajona tiesas 2021. gada 19. aprīļa spriedums lietā Nr. 11200003621). Tālāk seko vardarbīgās pretošanās apraksts.

Šeit minētie tiesu prakses piemēri bija par vardarbīgas pretošanās gadījumiem. Taču krietni lielāks ir nevardarbīgu konfliktu skaits, turklāt to kļūva aizvien vairāk. Šāda atziņa pausta Iekšlietu ministrijas 2021. gada ziņojumā: *“Pēdējā laikā, amatpersonām pildot dienesta pienākumus, veicot valstī noteikto Covid-19 izplatības ierobežojumu kontroli, arvien biežāk nākas saskarties ar gadījumiem, kad pret viņiem publiskā vietā tiek izrādīta necieņa, tiek aizskarts likumsargu gods un cieņa. Piemēram, amatpersonas tiek aizskartas, lietojot rupjus un necenzētus vārdus, tiek saņemti draudi inficēt ar Covid-19. Īpaši minētās darbības izpaudās rīkotajās akcijās pret valstī noteiktajiem epidemioloģiskās drošības pasākumiem un pret Covid-19 vakcināciju.”*

Šāds situācijas raksturojums tika sniegts likumprojekta “Grozījums Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā), kas pamatoja nepieciešamību papildināt Krimināllikumu ar 271.¹ pantu “Varas pārstāvja goda un cieņas aizskaršana”. Iekšlietu ministrijas piedāvātajā normas redakcijā ir paredzēta kriminālatbildība *“par varas pārstāvja goda un cieņas aizskaršanu, ja tas izpilda tam uzliktos dienesta pienākumus sabiedriskās kārtības, drošības un valsts robežas apsardzības jomā”* (Likumprojekts “Grozījums Krimināllikumā”, 2021).

Salīdzinot piedāvāto jauno normu ar Krimināllikuma 270. pantā jau noteikto, var secināt, ka piedāvātā norma paredz aizsargāt tikai varas pārstāvju godu un cieņu, bet citu personu, kuras piedalās noziedzīga vai cita prettiesiska nodarījuma novēršanā vai pārtraukšanā, aizsardzība normā nav paredzēta.

Jāpiemin, ka līdz 2004. gada 1. februārim kriminālatbildība par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu bija paredzēta Krimināllikuma 271. pantā, kas arī sašaurināja cietušo klāstu tikai līdz varas pārstāvjiem vai citām valsts amatpersonām. Proti, kriminālatbildība bija paredzēta par neslavas celšanu varas pārstāvim vai citai valsts amatpersonai vai to goda aizskaršanu sakarā ar šīm personām uzlikto pienākumu pildīšanu.

Taču Latvijas Republikas Satversmes tiesa 2003. gada 29. oktobra spriedumā lietā Nr. 2003-05-01 norādīja uz nepieciešamību vēl vairāk sašaurināt cietušo klāstu, norādot, ka: *“[T]iesa nav guvusi apstiprinājumu tam, ka visas krimināltiesībās lietotajam jēdzienam “valsts amatpersona” atbilstošās amatpersonas patiešām veic tādus pienākumus, kas prasītu īpašu valsts aizsardzību. Tādējādi apstrīdētajā tiesību normā noteikts pārāk plašs aizsargājamo amatpersonu loks”* (Latvijas Republikas Satversmes tiesa: 2003. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01).

Iekšlietu ministrijas piedāvātajā Krimināllikuma 271.¹ panta redakcijā aizsargājamo amatpersonu loks ir sašaurināts. Tajā norādīts uz varas pārstāvi, kurš izpilda tam uzliktos dienesta pienākumus sabiedriskās kārtības, drošības un valsts robežas apsardzības jomā.

*Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā*

Jautājumam, vai jāparedz kriminālatbildība par varas pārstāvja goda aizskaršanu, tika veltīts žurnāla “Jurista Vārds” 2021. gada 23. februāra numurs. Tajā Latvijas Universitātes profesore Valentija Liholaja (Vai sekos kļūdas labojums: viedoklis diskusijā par Krimināllikuma 271. panta atjaunošanu, 2021, 15–20), kā arī Iekšlietu ministrijas pārstāvji Signe Bole un Maksims Miņejevs (Kāpēc jāatjauno Krimināllikuma norma par varas pārstāvja goda un cieņas aizsardzību, 2021, 8–13) analizēja Krimināllikuma 271. panta izslēgšanas vēsturiskos aspektus un pamatoja valsts pārstāvju goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības nepieciešamību. Savukārt Saeimas deputāts Andrejs Judins (Par priekšlikumu paredzēt kriminālatbildību par varas pārstāvja goda aizskaršanu, 2021, 13–14) apšaubīja analizēto nodarījuma kaitīguma atbilstību noziedzīgam nodarījumam.

Sliecos pievienoties Andreja Judina pozīcijai, jo valsts pārstāvja goda un cieņas aizskaršana nebūtu vērtējama kā kaitīgāks nodarījums par amatpersonas likumīgo prasību nepildīšanu vai amatpersonas darbības traucēšanu, par ko administratīvā atbildība paredzēta Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 4. pantā.

Rezumējot izklāstīto, jāsecina, ka *Covid-19* izplatības ierobežojumu kontroles ietvaros īstenotā valsts represīvā pieeja noveda pie situācijas, kurā tika apspriesta nepieciešamība atzīt vēl nekriminalizētus nodarījumus par krimināli sodāmiem.

2. Dokumentu virzībai noteiktās kārtības pārkāpšana *Covid-19* ierobežojumu jomā

Covid-19 pandēmija aktualizēja arī pārvaldības kārtības apdraudējumu, kas ne tikai noveda pie jaunu nodarījumu kriminalizācijas apspriešanas, bet arī rezultējās ar jauna noziedzīgu nodarījumu sastāva ieviešanu. Tas ir saistīts ar dokumentu virzībai noteiktās kārtības pārkāpšanu.

2021. gada 21. oktobrī Latvijas Republikas Saeimas deputāti Andrejs Judins, Juris Jurašs, Juris Pūce, Raivis Dzintars un Anda Čakša iesniedza likumprojektu Nr. 1211/Lp13, kurā sākotnēji paredzēja Krimināllikumu papildināt ar 140.¹ pantu “Viltota sadarbspējīga sertifikāta iegādāšanās un izmantošana”. Respektīvi, deputāti uzskatīja, ka šis nodarījums apdraud personas veselību, tādēļ to iekļāva Krimināllikuma 13. nodaļā.

Pamatojot Krimināllikuma grozījumu nepieciešamību, likumprojekta anotācijā tika norādīts, ka Krimināllikuma 275. pantā ir paredzēta atbildība par dokumentu viltotšanu un viltota dokumenta realizēšanu, un izmantošanu. Apspriežot ar tiesībsargājošajām institūcijām aktuālo situāciju par viltotu sadarbspējīgu sertifikātu realizēšanu un izmantošanu, deputāti konstatēja, ka personu saukšanai pie kriminālatbildības jāpierāda vakcinācijas sadarbspējīga sertifikāta izmantošanas fakts vai vismaz gatavošanās vai mēģinājums to darīt. Nepārprotami skaidrs, ka viltota sadarbspējīga sertifikāta izmantošanas fakta konstatēšana ir apgrūtināša un tā iegādāšanās notiek nolūkā izmantot viltotu dokumentu. Lai efektīvi izmantotu tiesībaizsardzības institūciju kapacitāti, kā arī novērstu nelikumīgas darbības, kuras var izraisīt smagas sekas (cilvēku inficēšanos

*Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā*

ar smagu slimību), ir nepieciešams paredzēt kriminālatbildību par sadarbspējīga sertifikāta iegādāšanos (Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” anotācija, Nr. 1211/Lp13, 2021).

Apspriežot šos grozījumus Tieslietu ministrijas pastāvīgajā Krimināllikuma darba grupā, tika sagatavots priekšlikums, kas iesniegts Latvijas Republikas Saeimai. Tajā bija ieteikums ietvert šo noziedzīgo nodarījumu Krimināllikuma 22. nodaļā. Darba grupa secināja, ka darbības, kas saistītas ar viltota sertifikāta iegūšanu un glabāšanu, primāri apdraud Krimināllikuma 22. nodaļā aizsargātās intereses, proti, pārvaldības kārtību, un ir saistītas ar viltotu dokumentu apriti, par ko jau ir paredzēta kriminālatbildība Krimināllikuma 275. pantā. Turklāt Krimināllikuma 275.¹ pantā arī ir definēts noziedzīgs nodarījums, kas saistīts ar prettiesisku dokumenta iegūšanu, proti, tajā paredzēta kriminālatbildība par personu apliecinoša dokumenta iegūšanu, izmantojot citas personas datus. Ievērojot minēto, kriminālatbildība par viltota sertifikāta iegūšanu un glabāšanu ir nosakāma Krimināllikuma 275.² pantā (Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas vēstule “Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 1211/Lp13) pirms otrā lasījuma”).

Šo priekšlikumu Latvijas Republikas Saeima atbalstīja un Krimināllikumu papildināja ar 275.² pantu, kas stājās spēkā 2021. gada 14. novembrī (Likums “Grozījumi Krimināllikumā”, 2021, 1. pants). Minētajā normā paredzēta kriminālatbildība par viltota sadarbspējīga vakcinācijas, testēšanas vai pārslimošanas sertifikāta iegūšanu vai glabāšanu.

Piedāvāju modelēt šādu situāciju: uz ārstniecības iestādi vakcinēties atnāk persona un uzrāda cita cilvēka personību apliecinošo dokumentu, rezultātā cits cilvēks saņem sadarbspējīgu vakcinācijas sertifikātu. Analizējot šo situāciju, jānovērtē, vai vakcīnas saņēmēja nodarījums ir noziedzīgs.

Iesākumā vērtējumam jāpakļauj šīs personas izdarītā nodarījuma kvalifikācija pēc Krimināllikuma 274. panta pirmās daļas. Šajā normā paredzēta atbildība par dokumenta, kas piešķir tiesības vai atbrīvo no pienākumiem, nolaupīšanu. Kā zināms, viens no nolaupīšanas veidiem ir krāpšana, kurā ļaunprātīgi tiek izmantota uzticēšanās, vai arī dokuments tiek iegūts ar viltu. Problemātiku šajā kvalifikācijā rada fakts, ka iegūto dokumentu (vakcinācijas sertifikātu) likumdevējs Krimināllikuma 275.² pantā nodēvēja par viltotu, nevis nolaupītu. Ņemot vērā minēto, apšaubāma ir šādas prakses ilgtspēja pēc minēto normu grozījumu izdarīšanas.

Cits kvalifikācijas variants varētu būt atbilstīgs Krimināllikuma 275. panta pirmajai daļai, kurā paredzēta kriminālatbildība par dokumenta, kas piešķir tiesības vai atbrīvo no pienākumiem, viltošanu. Proti, ņemot vērā, ka personas, kas veica vakcināciju un vēlāk reģistrēja datus sertifikāta saņemšanai, nekonstatēja cita cilvēka personību apliecinošā dokumenta uzrādīšanas faktu, viņu nodarījumā nav konstatējama noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse. Savukārt tā persona, kura vakcīnu saņēma, domājams, ir atzīstama par viltošanas izdarītāju saskaņā ar Krimināllikuma 17. pantu, kurā paredzēts, ka par noziedzīga nodarījuma izdarītāju uzskatāma ne tikai tā persona, kas noziedzīgo nodarījumu pati tieši izdarījusi, bet arī persona, kura izdarīšanā izmantojusi citu personu, kura saskaņā

Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā

ar Krimināllikuma nosacījumiem nav saucama pie kriminālatbildības. Attiecīgi persona, kura saskaņā ar Krimināllikuma nosacījumiem nav saucama pie kriminālatbildības, ir persona, kas veica vakcināciju, un persona, kura reģistrēja datus sertifikāta saņemšanai.

Jāatzīst, ka abi kvalifikācijas varianti pastāvēja līdz 2021. gada 14. novembrim, kad spēkā stājās Krimināllikuma 275.² pants. Pēc grozījumiem Krimināllikumā (turpinot vērtēt šeit modelēto nodarījumu) personu var saukt pie kriminālatbildības gan kā Krimināllikuma 275.² pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma izdarītāju, proti, par viltota sadarbspējīga vakcinācijas sertifikāta iegūšanu, gan kā līdzdalībnieku Krimināllikuma 275.² pantā paredzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, proti, kā viltota sadarbspējīga vakcinācijas sertifikāta iegūšanas atbalstītāju, atsaucoties uz Krimināllikuma 20. panta ceturto daļu. Ja par pareizāku tiks atzīts kvalifikācijas variants, kurā persona atzīta par līdzdalībnieku, radīsies jautājums, vai uz līdzdalībniekiem attieksies šāda Krimināllikuma 327.³ pantā paredzētā privilēģija: *“Personu, kura ieguvusi, glabājusi vai izmantojusi viltotu sadarbspējīgu vakcinācijas, testēšanas vai pārslimošanas sertifikātu, var atbrīvot no kriminālatbildības, ja tā pēc noziedzīgo darbību izdarīšanas labprātīgi paziņo par notikušo un aktīvi veicina noziedzīgā nodarījuma atklāšanu un izmeklēšanu.”*

Jautājumu klāstu vēl varētu papildināt ar noziedzīga nodarījuma dalības kā kvalifikācijas varianta pieminēšanu, tomēr jau šobrīd ir saprotams, ka jauni Covid-19 pandēmijas aktualizētie pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi liks krimināltiesību normu piemērotājiem kādu brīdi maldīties dažādu Krimināllikuma normu interpretācijā.

Neskatoties uz to, ka likumdevējs Krimināllikumā nav skaidri formulējis cita cilvēka personību apliecinošā dokumenta uzrādīšanu vakcīnas saņemšanas laikā kā noziedzīgu darbību, domājams, ka šo darbību izdarītājus sauks pie kriminālatbildības. Ieviestais Krimināllikuma 275.² pants nepārprotami norāda uz likumdevēja gribu kriminalizēt sadarbspējīga vakcinācijas sertifikāta iegūšanu, un modelētajā situācijā galvenā persona, kura piedalās sertifikāta iegūšanā, ir persona, kas uzrāda cita cilvēka personību apliecinājošo dokumentu.

Krimināllikuma 275.² pantā likumdevējs paredzēja nevis kriminālpārkāpumu, bet noziegumu. Vērtējot veiktās kriminalizācijas saturu, tomēr apšaubāma ir viltota sertifikāta glabāšanas kaitīguma atbilstība nozieguma kaitīgumam. Piemēram, fakts, ka dēls prettiesiski ieguva tēvam viltoto sertifikātu, vēl neliecina, ka tēvs būtu gatavs šo viltoto sertifikātu izmantot. Taču zinot, ka sertifikāts ir viltots, tēvs kļūst par nozieguma izdarītāju.

3. Covid-19 ierobežošanas speciālo noteikumu pārkāpšana

Covid-19 pandēmija aktualizēja arī pārvaldības kārtības apdraudējumu, kas ne tikai noveda pie jaunu nodarījumu kriminalizācijas apspriešanas, bet arī rezultējās ar jaunu noziedzīgu nodarījumu sastāva ieviešanu. Tas ir saistīts ar speciālu noteikumu pārkāpšanu Covid-19 ierobežojumu jomā. Šie speciālie noteikumi aptver sanitāri higiēniskās un epidemioloģiskās drošības normas.

Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā

Uzreiz gan ir jānorāda, ka kriminālatbildība par šo noteikumu pārkāpšanu paredzēta Krimināllikuma 140. pantā, kas iekļauts 13. nodaļā, kurā apkopoti noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību, un pirmšķietami šo noteikumu pārkāpšana neapdraud pārvaldības kārtību. Tomēr, iepazīstoties ar 1997. gada 11. decembra Epidemioloģiskās drošības likuma normām, redzams, ka tajās noteiktas valsts institūciju, pašvaldību, fizisko un juridisko personu tiesības un pienākumi epidemioloģiskās drošības jomā, reglamentējot dažādus pretepidēmijas, karantīnas un sabiedrības veselības aizsardzības pasākumus, kas pēc savas būtības veido pārvaldības kārtību. Tādēļ var uzskatīt, ka Krimināllikuma 140. pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma papildu tiešais objekts ir pārvaldības kārtība higiēniskās un epidemioloģiskās drošības jomā.

Līdz 2020. gada 28. septembrim Krimināllikuma 140. pantā bija paredzēta kriminālatbildība par sanitāri higiēniskās un epidemioloģiskās drošības noteikumu pārkāpšanu, ja tā izraisījusi epidēmiju. Par epidēmijas izraisīšanu maksimāli iespējamais sods bija tikai brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam.

Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas priekšsēdētājs Andrejs Judins 2020. gada 14. aprīlī apakškomisijas sēdē uzsāka diskusiju par nepieciešamību grozīt Krimināllikumu saistībā ar Covid-19 dēļ valstī noteikto ārkārtējo situāciju. Diskusijā Andrejs Judins pievērsa uzmanību Krimināllikuma 140. pantam, norādot, ka pantā paredzēta atbildība par sanitāri higiēniskās un epidemioloģiskās drošības noteikumu pārkāpšanu, un jautājot, vai “un” var tikt lasīts kā “vai”?

Tieslietu ministrijas Krimināltiesību departamenta direktore Indra Gratkovska atbildēja, ka ārkārtas situācijas izsludināšanas sākumposmā šis pants bija diskusijas objekts, bet šobrīd [2020. gada 14. aprīlī] par to nav jēgas diskutēt, jo jau ir izsludināta pandēmija, nevis epidēmija, par kuras izraisīšanu atbildība ir paredzēta. Jebkurā gadījumā “un” ir lasāms šauri, tas ir, “un” nevis “vai”, bet viņa piekrita, ka tuvākajos grozījumos dispozīcijā iekļautais saiklis “un” būtu grozāms uz “vai” (Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2020. gada 14. aprīļa sēdes protokols Nr. 45).

Rezultātā ar Tieslietu ministrijas 2020. gada 10. jūnija vēstuli Saeimai tika iesniegti priekšlikumi likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” Nr. 712/Lp13 pirms otrā lasījuma. Priekšlikumos tika piedāvāts saikli “un” aizstāt ar saikli “vai”, vēršot uzmanību uz to, ka šis grozījums ir precizējošs, jo Krimināllikuma 140. panta vēsturiskais un teleoloģiskais mērķis ir vērsts uz to, lai personas tiktu sauktas pie kriminālatbildības gan gadījumos, kad tiek pārkāpti sanitāri higiēniskie drošības noteikumi, gan epidemioloģiskie drošības noteikumi, proti, kad pārkāpti tiek kaut vai vieni no minētajiem noteikumiem, tā rezultātā izraisot epidēmiju (Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 2020. gada 10. jūnija vēstule Nr. 1-11/1948 “Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” (Saeimas reģ. Nr. 712/Lp13) pirms otrā lasījuma”). Tādējādi Tieslietu ministrija atzina, ka ar minētajiem grozījumiem *expressis verbis* tiek nostiprināta Krimināllikuma 140. panta vēsturiskā un teleoloģiskā interpretācija.

*Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā*

Protams, šo jautājumu varētu pakļaut diskusijai, tomēr nevar prognozēt šīs diskusijas attīstību praksē, jo galvenais šķērslis Krimināllikuma 140. panta piemērošanai līdz grozījumiem bija ne jau saiklis “un”, bet gan pantā paredzētās sekas. Proti, visai problemātiski ir atsevišķa cilvēka rīcību sasaistīt ar tik plašām sekām kā epidēmija.

Ņemot vērā minēto, ir likumsakarīgi, ka Tieslietu ministrija piedāvāja Krimināllikuma 140. panta dispozīciju papildināt arī ar kvalificējošu pazīmi – citas smagas sekas –, grozījumu pamatojumā norādot, ka Epidemioloģiskās drošības likuma 1. panta 6. punktā noteikts, ka epidēmija ir infekcijas slimības izplatīšanās tādos apmēros, kas pārsniedz konkrētai teritorijai raksturīgu saslimstības līmeni, vai arī slimības parādīšanās un intensīva izplatīšanās teritorijā, kurā iepriekš tā nav reģistrēta. Tas nozīmē, ka epidēmija tiek saistīta ar slimības izplatīšanos apmēriem noteiktā teritorijā. Tādējādi, kā norādīja Tieslietu ministrija, šāda kvalificējošā pazīme atbilst tikai vienam no likuma “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 24. panta pirmajā daļā definētajiem smagu seku veidiem, proti, “radītu citādu smagu kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm”, bet neaptver tādas smagu seku veidus kā cilvēka nāve, smagi miesas bojājumi vismaz vienai personai, mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, lielu mantisku zaudējumu, kas arī var iestāties, pārkāpjot sanitāri higiēniskās vai epidemioloģiskās drošības noteikumus (Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 2020. gada 10. jūnija vēstule Nr. 1-11/1948 “Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” (Saeimas reģ. Nr. 712/Lp13) pirms otrā lasījuma”).

Ņemot vērā šo pamatojumu, jāatzīst, ka tad, ja Krimināllikuma 140. pantā paredzēto seku klāstā ietilpst arī mantisks zaudējums, šā panta atrašanās Krimināllikuma 13. nodaļā ir apšaubāma. Katrā ziņā, praksē konstatējot sanitāri higiēniskās vai epidemioloģiskās drošības noteikumu pārkāpšanu, kas izraisījusi tikai smagām sekām atbilstošu mantisku zaudējumu, būs problemātiski konstatēt noziedzīga nodarījuma grupas objektu – personas veselību. Šis varētu būt iemesls, kādēļ Krimināllikuma 140. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu vajadzētu ietvert Krimināllikuma 22. nodaļā, tādējādi pilnvērtīgāk aizsargājot pārvaldības kārtību higiēniskās un epidemioloģiskās drošības jomā.

Vēl jāpiemin, ka Tieslietu ministrija arī ierosināja palielināt Krimināllikuma 140. panta sankcijā paredzēto brīvības atņemšanas sodu no viena gada uz pieciem gadiem. Visi Tieslietu ministrijas priekšlikumi Saeimā tika atbalstīti, un 2020. gada 29. septembrī stājās spēkā grozījumi Krimināllikuma 140. pantā, izsakot dispozīciju šādā redakcijā: “Par sanitāri higiēniskās vai epidemioloģiskās drošības noteikumu pārkāpšanu, ja tā izraisījusi epidēmiju vai citas smagas sekas” (Likums “Grozījumi Krimināllikumā”, 2020, 2. pants). Savukārt sankcijā pēc grozījumiem jau tika paredzēta brīvības atņemšana līdz pieciem gadiem vai alternatīvie soda veidi.

Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā

Secinājumi

Latvijā, sastopoties ar jauniem izaicinājumiem, kurus radīja Covid-19 pandēmija, personu savstarpējo attiecību noregulējumā tika attīstīta represīvā pieeja, kura ietvēra ierobežojumus un cilvēkiem uzlika papildu pienākumus. Turklāt represīvā pieeja Latvijā noveda arī pie krimināltiesiskās represijas palielināšanas, lai aizsargātu izveidoto pārvaldības kārtību.

Proti, šis pētījums parādīja, ka Covid-19 izplatības ierobežojumu kontroles ietvaros īstenotā valsts represīvā pieeja noveda pie situācijas, kurā ne vien tika apspriesta nepieciešamība atzīt vēl nekriminalizētus nodarījumus par kriminālsodāmiem, bet kurā likumdevējs tomēr uzskatīja par nepieciešamu Krimināllikuma Sevišķo daļu papildināt ar jaunām normām, tādējādi paplašinot noziedzīgu nodarījumu izpausmes veidus, līdz ar to tas neizbēgami novedis arī pie noziedzīgu nodarījumu izdarījušo personu skaita palielināšanās.

Tādējādi var atzīt, ka Latvijā prioritāte vai, kā minimums, liela uzmanība ir piešķirta tieši krimināltiesiskai pārvaldības kārtības aizsardzībai. Respektīvi, nevis tiek attīstīts pārvaldības kārtības kontroles mehānisms, īstenojot apdraudējumu novēršanas pasākumus, bet gan tiek palielināta cilvēku sodīšana, atļaujoties piemērot pat visbargāko atbildības veidu – kriminālatbildību –, ja konstatēta pārvaldības kārtības pārkāpšana.

Turklāt, sastopoties ar šķēršļiem krimināltiesiskās represijas piemērošanai, likumdevējs izvēlas sasteigti grozīt Krimināllikumu, izvairoties no plašām un detalizētām zinātniskām diskusijām, ļaujoties tikai uz to speciālistu viedokli, kuriem bija dota iespēja izteikties Tieslietu ministrijas darba grupās vai Saeimas Juridiskajā komisijā, vai tās Krimināltiesību politikas apakškomisijā.

Uzskatu, ka šāda sasteigta likumdošanas prakse nav pieņemama. Īstenojot kriminālizāciju, nepieciešama plaša un visaptveroša diskusija sabiedrībā, ļaujot ne tikai krimināltiesību ekspertiem vērtēt visus pozitīvos un negatīvos likuma grozījumu aspektus.

Lai gan represīvā pieeja pirmsķietami var likties lētāka, mazāk resursu ietilpīga, nekā novēršanas pieeja, tomēr apšaubāmi ir ieguvumi no represīvas pieejas, jo tā rada zaudējumus ne tikai valstij, kas šo represiju īsteno, bet arī personai, pret kuru šāda pieeja tiek vērsta. Taču šis pieņēmums šajā pētījumā nav pārbaudīts.

Avoti un literatūra

1. Bole, S., & Miņejevs, M. (23.02.2021.). Kāpēc jāatjauno Krimināllikuma norma par varas pārstāvja goda un cieņas aizsardzību. *Jurista Vārds*, 8(1170), 8–13.
2. Epidemioloģiskās drošības likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, 342/345, 30.12.1997.
3. Judins, A. (23.02.2021.). Par priekšlikumu paredzēt kriminālatbildību par varas pārstāvja goda aizskaršanu. *Jurista Vārds*, 8(1170), 13–14.
4. Latvijas Republikas Satversmes tiesa: 2003. gada 29. oktobra spriedums lietā Nr. 2003–05–01. Iegūts no: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?case-filter-years=&case-filter-status=&case-filter-types=&case-filter-result=&searchtext=2003%E2%80%9305%E2%80%9301>

Jānis Baumanis. Covid-19 pandēmijas aktualizētie
pārvaldības kārtības noziedzīgie apdraudējumi Latvijā

5. Krastiņš, U., Liholaja, V., & Niedre, A. (2009). *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
6. Krimināllikums: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 199/200, 08.07.1998.
7. Latvijas Republikas 13. Saeimas Juridiskās komisijas Krimināltiesību politikas apakškomisijas 2020. gada 14. aprīļa sēdes protokols Nr. 45. Iegūts no: [https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/dd00ea120ccc0c84c225854400468630/\\$FILE/PR_2020_04_14_08_30_JKKPA.pdf](https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/dd00ea120ccc0c84c225854400468630/$FILE/PR_2020_04_14_08_30_JKKPA.pdf)
8. Latvijas Republikas Saeimas Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija: 2021. gada 13. janvāra sēdes ieraksts. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/965C97A8C69C7E21C22586570023BD3F?OpenDocument&prevCat=13|Aizsardz%C4%ABas,%20iek%C5%A1lietu%20un%20korupcijas%20nov%C4%93r%C5%A1anas%20komisija>
9. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija: 2020. gada 10. jūnija vēstule Nr. 1-11/1948 “Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” (Saeimas reģ. Nr. 712/Lp13) pirms otrā lasījuma”. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/9AC4647DEAD3C0B6C22585830045D73D?OpenDocument>
10. Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas vēstule “Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Krimināllikumā” (Nr. 1211/Lp13) pirms otrā lasījuma”. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/33AFB2C2B5C316ACC2258780004032AD?OpenDocument>
11. Liholaja, V. (23.02.2021). Vai sekos kļūdas labojums: viedoklis diskusijā par Krimināllikuma 271. panta atjaunošanu. *Jurista Vārds*, 8(1170), 15–20.
12. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” Nr. 1211/Lp13 anotācija, 2021. Iegūts no: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/8C9F0CF9CE77526FC2258775001E665A?OpenDocument>
13. Likumprojekts “Grozījums Krimināllikumā”, 2021. Iegūts no: <https://www.iem.gov.lv/lv/likumprojekts-grozijums-kriminallikuma>
14. Likums “Grozījumi Krimināllikumā”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 164(2551), 14.11.2001.
15. Likums “Grozījumi Krimināllikumā”: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 221A, 13.11.2021.
16. Zemgales rajona tiesas 2022. gada 16. marta spriedums lietā Nr. 11390029821. Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>
17. Zemgales rajona tiesas 2021. gada 19. aprīļa spriedums lietā Nr. 11200003621. Iegūts no: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>